

Пастирство: історико-догматичний аспект.

Частина друга.

протоієрей Василь Венрук

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2022-10-111>

Пастухування і особлива схильність євреїв до розвитку скотарства відома кожному читачеві Біблії. Слово «пастир», «пастирство» у Священному Писанні згадується в буквальному і в переносному значенні, особливо в книзі пророка Єремії (Єр.2: 8; 3: 15; 10: 21) та інших священних книгах Одкровення. Слово «пастир» часто вживається в переносному значенні, інколи стосовно правителів народів, священнослужителів, а інколи стосовно Божественної Особи – Господа Бога. Основною цього може слугувати аналогія або схожість між відносинами пастиря до свого стада, відносини правителів до своїх підлеглих, як і ставлення Господа Бога до свого народу (Пс. 22:1; Іс.11:11; Ін.10:14; Євр.13:20; 1Пет.2:25; Еф.4:11–15). Впродовж біблійної історії формувалося пастирство, пастирське служіння і пастирська наука. У даній статті, у контексті історії християнства і становлення Новозавітної Церкви, розглядається сутність релігійного пастирства та основні аспекти пастирського служіння священнослужителів у православній Церкві. На основі Священного Писання аналізується формування таїнства Священства, установлення ієрархічних ступенів: єпископа, пресвітера, диякона в апостольській Церкві. Висвітлюється, як в особливий спосіб у Церкві здійснювалось і тепер здійснюється Духом Святим покликання, обрання та посвячення достойних осіб на пастирське служіння Богові і людям. Розглядаються важливі засоби пастирського посередництва між Богом і віряними. Характеризуються найважливіші аспекти вчення Священного Писання та отців Церкви про пастирське служіння священства. Висвітлюється Літургійне служіння як основа християнського віровчення. Розглядаються основні складові пастирського служіння: євангелізація та катехизація суспільства. У даному дослідженні звертається увага на соціальне служіння священства як важливий чинник духовної пастирської діяльності; капеланське служіння у війську, духовна допомога людям, залежним від тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії, ігрономанії тощо. У статті зазначається специфіка пастирської діяльності в багатоконфесійному суспільстві сучасної України. Розглядаються друковані засоби масової інформації як спосіб поширення серед людей

Слова Божого. Використання новітніх засобів радіо, телебачення та інтернет – простору у християнізації суспільства.

Ключові слова: *пастухування, скотарство, пастир, пасторологія, добрий Пастир, пастирська діяльність, посередництво, євангелізація, катехизація, радіо, телебачення, інтернет, соціальне служіння, капелани, тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, ігроманія.*

Постановка наукової проблеми. Актуальність даної статті в богословському розумінні обумовлена необхідністю жертвовного багатостороннього та повноцінного пастирського служіння Богові та людям. Пастирське богослів'я – пасторологія як наука вивчає різні аспекти діяльності пастиря й широко розглядає сутність пастирського служіння. Вона вміщує в собі виклад догматичних основ пастирського служіння за межами богослужбової практики. Для вирішення своїх завдань пасторологія завжди ґрунтується і посилається на Священне Писання, Передання, церковну історію, патрологію, моральне богослів'я, канонічне право та інші богословські дисципліни. Тому актуальність даної теми в богословському вимірі ще зумовлена висвітленням багатогранності пасторології як науки та практичним її застосуванням священнослужителями у своїй пастирській діяльності в сучасному проблемному багатоконфесійному суспільстві. Пастирське богослів'я передусім розкриває аспекти пастирського служіння, формуючи систему пастирства як певного церковного мистецтва. Тому постановка наукової проблеми полягає в тому, що пасторологія повинна змістовно давати відповіді на традиційні та актуальні питання пастирства і пастирського служіння. Яким чином священник дійсно може бути провідником Божої благодаті до людей? Які найефективніші засоби пастир може використовувати у священничій діяльності, щоб досягнути поставленої мети, і що може бути перешкодою та як з нею практично боротися. Тому пастирське богослів'я займається важливими питаннями християнського життя і віри, воно розглядає усі сторони в тому аспекті, який безпосередньо пов'язаний з ролю, покликанням і служінням православного пастиря, оскільки пастирське богослів'я зосереджується на дослідженні діяльності священнослужителя в церковній та соціальній сферах. Вивчення цієї теми ставить завдання перед пастирством практично поєднувати церковнеслужіння з соціальним. Але, оскільки багато інших аспектів у діяльності пастиря розглядаються іншими богословськими науками, то православний священник повинен бути всесторонньо освіченим у сфері богослів'я, фахово володіти знаннями основних богословських дисциплін і успішно вирішувати нагальні проблеми, як у церковній, так і соціальній сферах. Церковна історія подає нам яскраві приклади ідеального пастирського служіння; сутність священства для пастиря розкри-

вається через вчення догматичного богослів'я; моральне богослів'я формує духовні настанови для практичного пастирського служіння, щоб пастир міг належним чином виконувати Божу волю. Перше пастирське вчення у формі настанов було дане Ісусом Христом апостолам, які послані проповідувати обраному народу Слово Боже (Мф. 10: 5–42). З початком проповіді було 12 апостолів, далі 70 учнів Христових – можемо говорити про поширення пастирського служіння. Хоча пасторологія як самостійна богословська наука сформувалася наприкінці XVIII ст.

Аналіз досліджень. У сучасній гуманітарній науці в Україні найбільшого поширення набувають дослідження на богословську тематику. Розглядаючи різні аспекти пастирського служіння присвячено багато статей богословів, істориків, педагогів. Більше того, активно розвивається богословський напрям з вивчення пастирського богослів'я – пасторологія. Водночас дослідження особливостей пастирського служіння не втрачає своєї актуальності, особливо враховуючи складність міжконфесійної ситуації в сучасній Україні, поширення сектантства та магізму.

Вивчаючи писемні наукові дослідження з питань пастирства: історичний, догматичний, моральний та соціальний аспекти, можна прийти до наступних висновків. Як давня, так і сучасна наукова література, розкриває різні напрямки Пастирського богослів'я та види церковного і соціального служіння православного священства.

Про пастирство, його служіння, навчання, проповідництво та особистий приклад писав свт. Григорій Богослов (IV ст.), свт. Іоан Золотоустий (IV ст.), який написав книгу про священство, а свт. Григорій Великий (VI ст.) навіть склав спеціальний підручник для душпастирів. Подібні підручники написали св. Герман, Патріарх Царгородський (VIII ст.), св. Симеон Солунський (XV ст.), а в Україні – свт. митрополит Петро Могила (XVII ст.). Так було завжди: добре душпастирство було окрасою Церкви і людського життя упродовж усієї історії християнства.

У книзі «Біблійна енциклопедія» архімандрита Никифорова в статті «Пастухи і пастирі» говориться про старозавітне звичайне пастухування та його символічне значення. Проводиться порівняльний аналіз пастухування з пастирством і коротко говориться про новозавітне пастирство. Цікавою є книга «Особливості пастирського служіння» протоієрея Миколая Гелетюка. У монографії розглянута постать православного священника в умовах сучасності, а також охарактеризовано діяльність пастиря і аспекти його служіння в XXI столітті. Розкрито основні сфери діяльності священника та способи їх втілення на практиці. Книга «Догматичне богослів'я» протоієрея Василя Вепрука розкриває своє бачення цієї теми. У підрозділі Таїнство священства говориться про встановлення Богом новозавітного

священства; видима сторона священства і невидимі його дії; неповторюваність Таїнства священства; ступені священства, їх походження і відмінності. У даній статті використаний догматичний матеріал: «Настольна книга священнослужителя» т. 8., присвячена пастирському богослів'ю, яка охоплює широку і складну сферу життєдіяльності пастирів, закликає священнослужителів до «богомислія», морального подвижництва і навчає щоденній праці душпастирства. Приділено багато уваги важливим питанням, особливо таким, як пастирське покликання, пастирський настрій, підготовка до священства, зовнішній вигляд пастиря і його сімейне життя. Досить глибоко розглядається літургійна сторона пастирської діяльності тощо. Яковенко А.І. у своїх наукових працях з позицій філософського знання визначає специфічні риси духовності як соціально-морального явища на рівні особистості та суспільства. Зокрема, у статті «Православні духовні цінності: релігійно-філософський погляд на сім'ю». Вчений зазначає, що протягом минулого ХХ ст. стабілізатором українського суспільства часто виступали християнські цінності, засновані на релігійній культурі Православ'я. Праця Сухорукової А. В. «Вплив ЗМІ на формування духовності особистості та суспільства. Культура народів Причорномор'я». Авторка у своїх статтях визначає вплив засобів масової інформації на одухотворення конкретної особи та суспільства загалом. Сухорукова А. В. наголошує, що сучасні засоби масової інформації через широкий спектр інформаційно-комунікативних засобів здатні сформувати багату духовну палітру українців, засновану на християнських традиціях. Тому сучасний пастир повинен бути інформативно обізнаним та вміти застосовувати засоби комунікації у своєму повсякденному служінні. Детальний аналіз наявної богословської літератури та інтернет-ресурсу дає можливість синтезувати дослідження поставленої проблеми, визначити мету і завдання статті та використати сповна літературний потенціал при розкритті даної теми.

Мета і завдання. Відповідно до поставленої мети, яка реалізується шляхом розкриття основних завдань, дослідження теорії та практики в галузі науки пасторології отримуємо підсумковий результат. Основна мета пастирства – це дорога спасіння, до якого священник не лише йде сам, а й веде своїх парафіян. У ХХІ ст. в сучасних умовах глобалізованого суспільства та розвитку інформаційно-комунікативних систем постає перед сучасною наукою богослів'я першочергове завдання *«утворити справжню науково-життєву систему Пастирського богослів'я, а також воно покликане визначити сутність і основи пастирського служіння»*. Водночас вміле використання пастирем сучасних досягнень в інформаційно-комунікативній площині дозволить створити реальні інструменти діалогу між священником і паствою. Сучасні обставини і визначають мету та завдання пастирства комплексно підходити

до пастирської діяльності, вміло поєднувати церковне та соціальне служіння, керуючись Законом Божим і проповідуючи Слово Боже. Процеси церковного та державного будівництва в період незалежної України забезпечуються цілим рядом інституційних перетворень і трансформацій. Тому церковні та державні обставини також визначають мету та завдання перед сучасним пастирством: вирішувати нагальні потреби роботи над зміцненням духовних та моральних основ українського народу та долання нелегкого шляху розбудови Помісної Православної Церкви України. У практичному служінні пастирям необхідно приділяти значну увагу на свій зовнішній і морально-духовний стан. Подавати добрі приклади в Божественній любові та милосерді в особистому ставленні до своєї пастви. Пам'ятати про одвічну пастирську мету і завдання, що на першому місці в житті пастиря мають бути Бог і служіння Йому. Звідси головним обов'язком у житті православного пастиря повинна бути постійна молитва за паству, яка не обмежується богослужіннями. А також важливим для священника завданням у пастирській діяльності є вміння практично підходити до душі людини та застосовувати божественне вчення як духовні ліки. Для цього пастирю необхідно знати душу людини в її боротьбі добра зі злом та з ревністю ставитись до спасіння людей.

Виклад основного матеріалу. Важливим напрямком пастирської діяльності є соціальне служіння, яке бере свій початок від євангельської притчі про милосердного самарянина, у якій Господь називає ближнім того, хто вчинив милосердя. Така взаємодопомога була в апостольські часи, та й Сам Ісус Христос допомагав не лише тим, хто просив Його про це, але й зіцілював страждених з власної волі. Святий апостол Яків говорить: «*Віра без добрих діл мертва*» (Як. 2: 26), добродіяння – одна з потреб християнина. Господь на страшному Суді питає кожного з нас, що ми доброго зробили своєму ближньому, бо те ж саме зробили Христу. Заповіді любові до Бога і ближнього є нерозривні, неможливо одну виконувати, а іншою нехтувати. У соціальній сфері Церква опікується людиною незалежно, до якого соціального прошарку чи конфесії належить особистість, який її психологічний стан. Церква завжди займалася соціальним служінням, але, на відміну від державних інститутів, таку діяльність вона провадить на благодійних засадах. Приклад благодійної справи показав Сам Ісус Христос, коли проявляв милосердя і зіцілював страждених не тільки тих, які зверталися до Нього, але й тих, які не мали такої можливості. Коли мова йде про соціальне служіння, треба розуміти, що не лише матеріальна допомога потрібна, частіше нужденні шукають моральної, духовної та психологічної підтримки. Проблема духовної праці з людьми, які перебувають на суспільних маргінесах, є дуже актуальною сьогодні й потребує широкого розголосу. Помилковою є думка, що для священника достатньо тільки молитися та відправляти богослужіння.

Так, це основна ділянка пастирського служіння. Але й соціальне служіння є живою проповіддю про Христа. Однак робота над соціальними проблемами повинна бути послідовною, розпочинати треба з найменшого. Священник як пастир має здійснювати таке служіння і в межах своєї парафії, і з благословення правлячого архієрея поза нею. Священники повинні бути готовими нагодувати голодного, відвідати хворого чи ув'язненого, допомогти нужденному. До сфери соціального служіння належить духовна допомога пастиря хворим у лікарнях, у будинках для літніх людей, сиротинцях, у тюрмах, скрізь, де є потреба в богослужінні, у Святому Причасті, елеосвяченні, проведення з ними індивідуальних настанов для підтримки віри і благочестя. Зважаючи на перебування України в стані війни, необхідно звернути увагу і на пастирське служіння серед військових. Священник в армії називається капеланом. Капелани зобов'язані не тільки проводити богослужіння у відведених місцях для військовослужбовців, а й контролювати їхній моральний стан. Капелан добре знає, що таке війна, через спілкування з оточенням, сам він не має права брати до рук зброї. Військові, які отримали на війні важкі фізичні, психологічні та душевні травми, знаходяться у відчаї. Вони зможуть знайти моральну підтримку в особі військового капелана. Не тільки сповідь і причастя, але й духовна довірлива бесіда, часто вночі в бліндажі, дає воїну можливість відкритися, висловити наболіле. Саме духовна особа може допомогти в такій ситуації, переконати військових, що захисники – на правильній дорозі, адже роблять добру справу, охороняючи цілісність держави, оберігаючи від ворога ті території, де сьогодні панує мир.

До соціального служіння належить і допомога людям, залежним від тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії, ігроманії тощо. Усі ці залежності святі Отці називають хворобою душі, пристрастю. Людина поєднує в собі тілесне і духовне начало, тому, відповідно до цього, пристрасті поділяються на тілесні й душевні. Перші походять із фізичних потреб, другі – з моральних. Чітко розрізнити їх важко, оскільки «епіцентр» усіх пристрастей знаходиться в душі. Тютюнопаління належить до протиприродного потягу, тому що хронічне отруєння самого себе не є природньою потребою тіла. Метою християнського життя є прагнення з'єднатися з Богом і тільки в Ньому знайти блаженство вічного життя. Поки людина перебуває в полоні пристрасті, душа її не може відновити спотворений образ та повернути собі первозданну богоподібність. Якщо людина перемагається пристрастями, то душа її оскверняється, розум притуплюється, воля стає безсилою. Святі Отці називають цей стан «другим ідолопоклонством»: людина поклоняється своїм пристрастям як кумирам. Тому ідолослужитель не має спадку в Царстві Христа і Бога (Еф. 5: 5) говорить Священне Писання. Святий Ісаак Сирін говорив: «Без очищення від пристрастей душа не лікується від гріховних недуг і не набуває слави,

втраченої переступом»¹. Будь-яка пристрасть, будучи хворобою душі, безумовно пов'язана з іншими недугами. Вкорінена пристрасть призводить до формування інших пороків, проявів егоїзму. Примирившись із пристрастю, людина прощає собі й інші слабкості. Палячи, людина шкодить собі і тим, хто її оточує, адже в тютюні міститься нікотин – сильна отрута, яка всмоктується організмом і швидко проникає в мозок. У тютюновому димі виявлено ряд речовин, що викликають рак, міститься також значна кількість радіоактивних речовин. Таке отруєння тютюнового походження є головною причиною ракових захворювань. На жіночий організм паління діє особливо руйнівно. За матеріалами щорічної конференції Радіологічного товариства Північної Америки, жінки, які палять, хворіють на рак легенів приблизно у два рази частіше, ніж чоловіки. Паління є гріхом ще й тому, що воно руйнує здоров'я, а життя і здоров'я – даний Богом дар. Жоден православний пастир не повинен бути байдужим до цієї суспільної проблеми. Треба намагатися допомогти людям, які страждають від тютюнової залежності, пояснюючи, що з допомогою Божою можна перемогти будь-яку пристрасть². Старець Амвросій Оптинський давав своїм духовним дітям такі поради:

«Пишете, що не можете припинити курити тютюн. Немоżliве в людей – можливе за допомогою Божою; тільки варто зважитися покинути це, усвідомлюючи від цього шкоду для душі і тіла, оскільки тютюн розслаблює душу, примножує і підсилює пристрасті, затьмарює розум і руйнує тілесне здоров'я повільною смертю...»³.

Цією гріховною звичкою людина оскверняє своє тіло, яке є храмом Святого Духа: «Хіба не знаєте, що тіла ваші є храмом Святого Духа, Який живе у вас і Якого ви маєте від Бога... Отже, прославляйте Бога в тілах ваших і в душах ваших, які є Божі» (1 Кор. 6: 19-20). Православний пастир повинен пояснювати і переконувати залежну людину, що Бог завжди готовий допомогти людині в спасительній справі, але спочатку потрібно власне людині виявити бажання визволитися від пристрасті тютюнопаління, а Господь побачить добру волю прийде на поміч Своєю благодатною силою. Алкогольна залежність також є великою небезпекою для православного християнина. У наш час є велика проблема з дитячим алкоголізмом. Батьки дозволяють підліткам вживати слабоалкогольні напої та вино виправдовуючись, що воно потрібне для молодого організму. Ця хибна практика має дуже шкідливі

¹ Гелетюк М. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. С. 73.

² Там само. С. 74–75.

³ Гелетюк М. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. С. 74–75.

наслідки. Підлітки, які починають зі слабоалкогольних напоїв, часто споживають вино і стають залежними від алкоголю. Людина, яка зловживає алкоголем, у глибині душі розуміє, що вона грішна, однак шукає виправдання своїй пристрасті. Інколи люди, православні християни говорять: оскільки Ісус Христос перетворив воду на вино, значить, треба вживати спиртне. Такі типові аргументи не відповідають дійсності і підривають авторитет Церкви, яка завжди категорично виступала проти пияцтва. Однак останнім часом популярнішою стає думка, нібито Церква схвалює «культурне», «помірне» вживання алкоголю⁴. Насправді це не так, оскільки священники, святі Отці Церкви, завжди намагалися звільнити від гріховного прагнення вина своїх духовних чад. Помірне вживання алкоголю лише зменшує, але не усуває болісні наслідки споживання алкоголю. Для християнина тверезість завжди була й залишається невід'ємною рисою характеру, що передається з покоління в покоління. Але сьогодні дуже мало православних християн (за рідкісним винятком) є взірцем тверезого життя. Священне Писання однозначно пропонує утримуватись від будь-якого вживання алкоголю. Премудрий Соломон закликав до повного утримання від вина:

«Не дивись на вино, як воно червоніє, як воно іскриться в чаші, як воно світиться рівно. Згодом, як змії, воно вкусить, і вжалить, як аспід; очі твої будуть дивитися на чужих дружин, і серце твоє заговорить про розпусне...» (Притч. 23: 31-33).

Святитель Дмитрій Ростовський писав: «Якщо пияцтво можна назвати виноградною лозою, то на ній знайдемо десять грон, які морально руйнують людину»⁵. Святитель Дмитрій на основі Священного Писання подає всеохоплююче пояснення десяти (грон) плодів пияцтва, указуючи, на порушення пияками заповідей Божих, скоєними важкими гріхами, наголошує на наслідки пияцтва, деградацію людей як особистостей, їхнім важким моральним та фізичним станом. Святитель у кінці розповіді пояснює десятий, найгірший плід пияцтва – остаточна загибель душі. Усі грішники, крім п'яниць, коли настане їхня смертна година, зможуть каятись та жаліти за тим, що вчинили, тому що оцінюватимуть скоєне тверезо, а той, у кого мозок затьмарений алкоголем, не зможе усвідомити того, що відбуватиметься. Смерть без покаяння – неминуча загибель⁶. Насамперед пастир повинен сам провадити тверезе життя та заохочувати до цього своїх парафіян, а якщо поруч є

⁴ Там само. С. 75.

⁵ Гелетюк М. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. С. 80.

⁶ Там само. С. 81.

люди, які страждають від алкогольної залежності, то не можна відвертатися від них, треба намагатися допомогти. Пристрасть до спиртних напоїв – це хвороба душі, ліки від якої знаходяться в нашій совісті, вони дані кожному від Бога. Священник не повинен заперечувати медичне лікування людей, які страждають на таку недугу. Шляхом до зцілення людини від алкоголю є покаяння, тобто зміна основних орієнтирів і цінностей, свідомо відмова від гріха, відновлення зв'язку з Богом. Ще однією небезпекою для християнської душі є наркоманія. Наркоманія – хворобливий психічний стан, зумовлений хронічною інтоксикацією внаслідок зловживання наркотичними речовинами, який характеризується психічною та фізичною залежністю⁷. Досвід вживання людством наркотичних речовин вимірюється тисячоліттями. За своїм характером людина завжди тягнеться до невідомого. У природі є багато рослин, в корінні чи листях яких можна використати речовини, що піднімають настрій, додають сил, створюючи тимчасову ілюзію щастя⁸. Щодо причини дедалі поширюваної пристрасті до такого згубного заняття, то існують різні точки зору: одні дослідники пояснюють це звичайним зацікавленням, інші – відсутністю розуміння, захищеності чи цікавого дозвілля. Є також категорія аналітиків, які вважають основною причиною розповсюдження наркоманії соціальні проблеми: безробіття, відсутність системи виховання молоді, яка часто залишається наодинці з власними проблемами. Вчені стверджують, що навіть одноразове вживання будь-якої наркотичної речовини залишає слід у клітинах мозку, у печінці, нирках і м'язах серця. Людину переслідують відчай, неспокій, дратівливість, біль у кістках, м'язах, вона страждає від важкого безсоння або жахливих снів. Збуджується нервова система, виникає тимчасовий екстаз, який з часом переростає у хворобливе захоплення і галюцинації⁹. Таку залежність сучасна медицина в силі подолати. Однак наркозалежні люди нерідко повертаються в колишнє середовище і не можуть втриматися від спокуси знову спробувати «заборонений» плід. Шляхом для зцілення наркозалежної людини є покаяння, усвідомлення згубності самовбивчого гріха, зміна основних орієнтирів і цінностей, свідомо відмова від наркотиків та повернення до Бога¹⁰. Православний пастир не повинен стояти осторонь проблеми наркоманії, але й брати на себе весь тягар її подолання не варто. Залежну людину слід спрямувати до психолога чи нарколога і вже спільно з фахівцем боротися за зцілення. У реабілітаційних центрах священник пови-

⁷ Гелетюк М. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. С. 88.

⁸ Там само. С. 86–88.

⁹ Яременко О. Тютюн, алкоголь, наркотики в молодіжному середовищі: вживання, залежність, ефективна профілактика. Київ, 2004. С. 86.

¹⁰ Там само. С. 196.

нен працювати над зціленням душі, у той час як медики лікують тіло християнина, що страждає.

Із точки зору Православної Церкви, основні ознаки здоров'я людини це єдність і гармонія в людській особистості духу, душі і тіла, що досягається лише за умови переважного впливу і панування сфери духу над душею і тілом. Фактичним виявом єдності і гармонії сфер людської особистості є здоров'я як норма людського життя. Основним підґрунтям для виникнення людських хвороб (у тому числі і психічних), страждань і, зрештою, смерті є гріховність людини¹¹. Прикладом патології, що породжується пристрастями в поєднанні з особистісною незрілістю, є хвороби залежності, до яких належать алкоголізм, наркоманія, а також ігроманія та комп'ютерна залежність. Недуги залежності пов'язані з формою поведінки людини: спожиті речовини чи розваги спочатку приносять задоволення, а потім викликають настільки велику пристрасть, що людина не може без них жити далі.

У теперішній час наймолодшу частину людства найбільше вражає інтернет-залежність, комп'ютерна залежність та ігроманія, які несуть таку ж загрозу, як і наркоманія. Медики розвинених країн світу заявляють, що негативним є показник зайнятості молоді у комп'ютерному просторі, де незрілі люди віддають перевагу віртуальному світові над реальним. У практиці психіатрів Європи існує спеціальний термін «Інтернет-залежність»¹². Комп'ютерна залежність розвивається швидше, ніж алкоголізм, – достатньо півтора року. В Україні відсутня статистика, яка б відображала, скільки дітей стали ігроманами, однак неофіційні дані доводять, що таких осіб є дуже багато. Людей, які страждають від цього, можна впізнати відразу: замкнутість у собі, ігнорування зовнішніх подій, погана адаптація до реального життя. Ігroman не звертає уваги на красу природи, оскільки можливості комп'ютерної графіки безмежні, і на екрані монітора з'являються фантастично прекрасні, але вигадані пейзажі¹³. Комп'ютерні ігри легко задовольняють потреби підлітків. У них можна відчувати себе героєм, якому під силу все або багато з того, що заборонено в реальному світі, а ще можна самостійно ухвалювати рішення і не боятися відповідальності. Школярі часто поринають у комп'ютерний світ у пошуках свободи і самоствердження. У цьому полягає небезпека, адже підліток реалізує свої сили і здібності у віртуальному світі, а особистісне зростання в реальності відходить на другий

¹¹ Гелетюк М. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. С. 88.

¹² Там само. С. 85.

¹³ Гелетюк М. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. С. 85.

план. Проблему, пов'язану з комп'ютерною залежністю, мають спільно вирішувати розробники ігор, психологи, медики, педагоги. Комп'ютер – здобуток сучасної дійсності, тому повністю відгородити підлітків від нього не можна. Однак, щоб не стати комп'ютерним зомбі, на дисках з іграми слід ставити попереджувальний надпис на зразок того, що стоїть на пачках сигарет. Наприклад, *«Зловживання грою призводить до погіршення здоров'я»¹⁴*. Ще однією загрозою для неповнолітніх є невідповідність інструкцій до закордонних комп'ютерних ігор, рецензій щодо їхнього змісту реальній тематичі продукту. Тому батькам потрібно особисто проглядати ігрові диски, якими користується їхня дитина. Приклади з життя ще раз підтверджують, що інтернет-залежні, ігромани тривожні, дратівливі, агресивні, схильні до депресій. До священника часто звертаються батьки в розпачі з проханням допомогти звільнити дитину від ігрової залежності. Священник з цього приводу проводить духовну бесіду з дитиною, а в окремих випадках може порадити й психологічну допомогу. Тому актуальним на сьогодні видається налаштування співпраці священника з православним психологом або лікарем, адже людям у такій ситуації потрібен як священник, так і медик, бо обидва фахівці покликані піклуватися про підтримку душевного й тілесного здоров'я християнина. В усі часи, за винятком періодів активних гонінь на Церкву лікарі та священники працювали разом. Деякі ігромани лікуються в спеціальних закладах, після чого потребують обов'язкової реабілітації та ресоціалізації. Надмірне користування комп'ютером може призвести навіть до інфаркту. Цей електронний прилад не може бути безпечним, оскільки є джерелом електромагнітного випромінювання та неіонізуючої радіації. Робота за комп'ютером безпечніша, якщо дотримуватись елементарних правил, зафіксованих у нормативних документах. Більшість людей не знають, про те, що сидіти за комп'ютером можна не більше чотирьох годин на день, що пристрій обов'язково потрібно заземлити, а також на всю техніку повинні бути гігієнічні сертифікати¹⁵.

Ще однією проблемою українського суспільства є гріх дітовбивства. Маємо відмітити, що аборти, переривання вагітності, – це вбивство найбеззахисніших особистостей. Мільйони українців, які могли б жити, розбудувати та захищати свою країну, були вбиті в лоні матері. Тому ще однією метою пастирського служіння має бути робота з молодими подружніми парами, у якій слід наголошувати на тому, що гріх дітовбивства є руйнівним.

¹⁴ Там само. С. 86.

¹⁵ Гелетюк М. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. С. 87.

Право на життя має кожне створіння, а тим більше дитина, яка в момент зачаття отримала життя від батьків та Творця.

Висновки. Соціальне служіння для християнських церков постає не лише додатковим способом оздоровлення суспільства, а й невідмінним інструментом для реалізації взаємодії із суспільними, громадськими інституціями з метою формування громадянських цінностей. Різні аспекти пастирства знайшли своє відображення в реальному пастирському служінні священника. Соціальне служіння пастиря на сучасному етапі є вимогою часу і зумовлене складними соціальними процесами, що проходять у суспільстві. Соціальний аспект пастирського служіння реалізується через духовну опіку пастиря над знедоленими людьми, які потребують не лише тепла та їжі, а й духовного збагачення, що допоможе таким особам долати важкі життєві незгоди. Новітні історичні обставини, що супроводжують процеси церковного будівництва, відродження Помісної Православної Церкви України є питанням нагальним, не тільки для консолідації Православ'я, а й для гарантування національної безпеки Української держави. Подолання міжконфесійних конфліктів в Українському Православ'ї створить належні умови для пастирського служіння українських священників.

Пастирство вимагає від пастиря ревності та відданості Богові, а також усвідомлення відповідальності за кожну душу, ввірену його пастирській опіці. Усі аспекти пастирського служіння у XXI столітті ставлять перед пастирем високу мету, щоб за допомогою Слова Божого і добрих вчинків його вести православних християн до кінцевої мети – спасіння душі.

Список джерел і літератури:

1. *Біблія*. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту. К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1416 с.
2. *Настольная Книга Священнослужителя*. Т. 8. Москва: Издательский отдел Московского Патриархата, 1988. 800 с.
3. *Библейская Энциклопедия*. Книга 2. Труд и издание архимандрита Никифора. Москва. Типография А. И. Снегиревой, 1891. 408 с.
4. *Гелетюк Миколай, протоієрей*. Особливості пастирського служіння. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2018, 164 с.
5. *Вепрук Василь, протоієрей*. Догматичне богослів'я: навчальний посібник. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. 516 с.

6. Альфонс Лігуорі. Велич і обов'язки священика. Л., 2010. 336 с.
7. Іоан Золотустий, *свт.* Повне зібрання творинь. Шість слів про священство. Київ, 2009. Т. 1. Кн. 2. 525 с.
8. Григорій Двоеслов, *свт.* Правило пастырское. М., 2011. 386 с.
9. Яременко О. Тютюн, алкоголь, наркотики, в молодіжному середовищі: вживання, залежність, ефективна профілактика. Київ, 2004. 276 с.
10. Марусяк Михайло, *протоіерей.* Біблійна історія Старого Завіту. Ч. 1, 2001. 548 с.
11. Іоанн Златоуст, *свт.* Твореніє. Т. 2. Спб., 1897. 604 с.
12. Книга правил святих апостолів, Вселенських і Помісних Соборів, святих отців. К., 2008.
13. Константин (Горянов), *еп.* Медицина в Библии. Церков и медицина на породе третьего тысячелетия. Минск – Москва, 1999. С.7–19.
14. Яковенко А. І. Православні духовні цінності: релігійно – філософський погляд на сімю. Наука. Релігія. Суспільство. Донецьк, 2007. № 1. С. 56–60.
15. Сухорукова А. В. Вплив ЗМІ на формування духовності особистості та суспільства. Культура народів Причорномор'я. 2006. № 84. С.78–82.
16. Світ духовності. 2003. №9 (35).
17. Іоанн Кронштадський, *прав.* Моя жизнь во Христе. Москва, 1998. Т. 2. 400 с.
18. Самолюк Ганна. Кращі конспекти уроків з основ християнської етики. Харків, 2009.

References:

1. *Biblia.* Knyhy Sviashchennoho Pysannia Staroho ta Novoho Zavitu [Bible. Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments] (2004). K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu [in Ukrainian].
2. Nastolnaia Knyha Sviashchennosluzhytelia [Priest's Table Book] (1988). T. 8. Moskva: Yzdatelskiy otdel Moskovskoho Patryarkhata [in Russian].
3. Bybleiskaia Entsiklopediya. [Biblical Encyclopedia] (1891). Knyha 2. Trud y yzdanye arkhymandryta Nykyfora. Moskva: Tipohrafiya A. Y. Snehirevoi [in Russian].
4. Heletiuk M., *protoiieri.* (2018). Osoblyvosti pastyrskoho sluzhinnia [Features of pastoral ministry]. Ivano-Frankivsk: Symfoniia forte [in Ukrainian].
5. Vepruk V., *protoiieri.* (2012). Dohmatychnе bohoslivia: navchalnyi posibnyk [Dogmatic theology: a textbook]. Ivano-Frankivsk: Symfoniia forte [in Ukrainian].
6. Alfons Lihuri. (2010). Velych i oboviazky sviashchenyka [The greatness and responsibilities of a priest]. L. [in Ukrainian].
7. Ioan Zolotlusty, *svt.* (2009). Povne zibrannia tvorin. Shist sliv pro sviashchenstvo [Complete collection of creations. Six words about the priesthood.]. Kyiv, 2009. T. 1. Kn. 2. [in Ukrainian].
8. Hryhoriy Dvoeslov, *svt.* (2011). Pravylo pastyrskoe [The rule is pastoral]. M. [in Russian].

9. Yaremenko O. (2004). Tiutiun, alkohol, narkotyky, v molodizhnomu seredovyshchi: vzhyvannia, zalezhnist, efektyvna profilaktyka [Tobacco, alcohol, drugs, among young people: use, addiction, effective prevention.]. Kyiv [in Ukrainian].
10. Marusiak M., protoiieri. (2001). Bibliina istoriia Staroho Zavitu [Biblical history of the Old Testament]. Ch. 1. [in Ukrainian].
11. Ioan Zlatoust, svt. (1897). Tvorenie [Creation]. T. 2. Spb. [in Russian].
12. Knyha pravyl sviatykh apostoliv, Vselenskykh i Pomisnykh Soboriv, sviatykh ottziv [Book of rules of the holy apostles, Ecumenical and Local Councils, holy fathers]. (2008). K. [in Ukrainian].
13. Konstantyn (Horianov), ep. (1999). Medytsyna v Byblyi. Tserkov y medytsyna na porode treteho tysiacholytia [Medicine in the Bible. Church and medicine on the threshold of the third millennium]. Mynsk – Moskva [in Russian].
14. Yakovenko A. I. (2007). Pravoslavni dukhovni tsinnosti: relihiino – filosofskyi pohliad na simiu. Nauka. Relihiia. Suspilstvo [Orthodox spiritual values: religious philosophical view of the family. Science. Religion. Society]. Donetsk [in Ukrainian].
15. Sukhorukova A. V. (2006). Vplyv ZMI na formuvannia dukhovnosti osobystosti ta suspilstva [The influence of the media on the formation of the spirituality of the individual and society]. Kultura narodiv Prychornomoria. № 84. [in Ukrainian].
16. Svit dukhovnosti [The world of spirituality]. (2003). № 9 (35) [in Ukrainian].
17. Yoann Kronshtadskyi, prav. (1998). Moia zhyzn vo Khryste [My life is in Christ]. Moskva. T. 2. [in Russian].
18. Samoliuk H. (2009). Krashchi konspekty urokiv z osnov khrystyianskoi etyky [The best lesson plans on the basics of Christian ethics]. Kharkiv [in Ukrainian].